

Palusek Béla

A FELNŐTTKÉPZÉS GAZDASÁGI-TÁRSADALMI SZÜKSÉGESSÉGE

(egy felmérés elemzése alapján)

I.

A munkások képzettségének a foka törvényszerűen eredményezi a gazdasági fejlettség fokát is

Az életet és a fejlődést biztosító anyagi javak, az ember kezének és agyának — munkájának — eredményei. A képzés pedig ezekre az emberekre gyakorolt tudatos, célszerű és szervezett ráhatás. Ha tehát javítani akarunk az anyagi javak termelésének módján (mennyiségén és minőségén), akkor elsősorban és meghatározott irányban hatnunk kell az emberekre, vagyis: képezniük kell őket. Helyes ilyen értelemben P. Jaccard megállapítása, mely szerint „a képzés és a gazdasági fejlődés szoros kapcsolatban vannak egymással, ugyanis a képzés alapját mindig az élet- és munkaszükségletek képezik”.¹

Nyilvánvaló tehát, hogy ma — a harmadik ipari forradalom, az atomenergia és automatizáció korában — minden ország, különösen a fejlődésben lévők, a gyors társadalmi-gazdasági fejlődést csakis saját szakkádereik minél alaposabb és sokoldalúbb, állandó képzésében látják. Ezzel magyarázható, hogy ezek az országok nemzeti jövedelmük tekintélyes részét a gyerekek és az ifjúság, valamint a felnőttek képzésére fordítják.

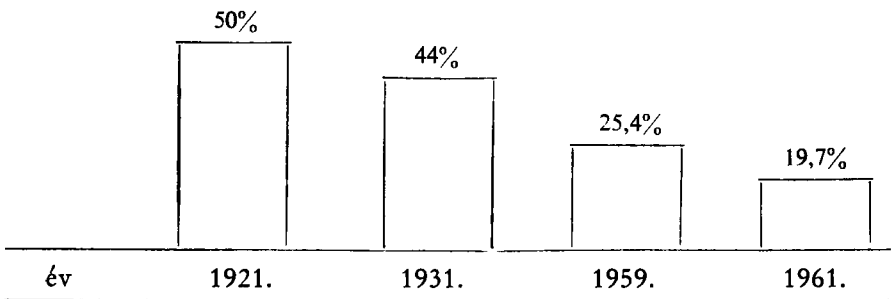
Ebben a megvilágításban nem véletlen, hogy még ma is, az írástudás fokát (szélesebb értelemben) egyes nemzeteknél azonosítjuk a gazdasági fejlettség fokával — és fordítva.

Ilyen irányú törekvései, sikerei, országunknak is voltak már a népfel szabadító harcok idején, vannak ma is. Sajnos azonban, sikereink és eredményeink sokszor nem tükrözik azokat a nagy erőfeszítéseket, melyeket a képzés terén mindezidáig kifejtettünk, és kifejtetni kívánunk a jövőben is. Ezzel magyarázható, hogy legfelsőbb törvényhozó testületünk, a Sző-

vetségi Képviselőház, nemrégén kiadott határozatában is újfent megerősíti a képzés szükségességét, kimondja, hogy „a társadalmi fejlődés minden tényezőjének, de különösképpen a munkaszervezeteknek és a társadalmi-politikai közösségeknek elsődleges, jövőbeli feladatuk közé tartozik a munkával párhuzamosan végzett állandó (permanens), rendszeres és egybehangolt képzés szorgalmazása mind az ifjúság, mind pedig a felnőtt lakosság körében... Mert, minél magasabb képzettséggel rendelkeznek közösségünk tagjai, annál nagyobb követelményeket kell a munkában történő továbbképzés rendszere elé támasztanunk...”

Bár lényegében elégedetlenek vagyunk lakosságunk pillanatnyi képzettségével — ennek a lemaradásnak, persze, sok objektív és szubjektív okát is felsorolhatnánk — mégis, legalább néhány adattal kötelességünk illusztrálni azt az óriásnak nevezhető haladást, amit a felszabadulás utáni időszakban elértünk. Illusztrációként statisztikai kimutatás.

1. táblázat²: AZ ÍRÁSTUDATLANOK SZÁMA JUGOSZLÁVIÁBAN

2. táblázat³: A LAKOSSÁG ÖSSZETÉTELE SZAKKÉPZETTSÉG SZEMPONTJÁBÓL 1961-ben

— Iskolai végzettség nélkül, ill. az elemi iskola 1—3. osztályával		10 ⁰ / ₁₀₀
— az elemi iskola 4—7. osztályával	67 ⁰ / ₁₀₀	46,1 ⁰ / ₁₀₀
— teljes nyolcosztályos elemi iskolával		10,9 ⁰ / ₁₀₀
— szakképzett és magas-szakképzett munkások		18,8 ⁰ / ₁₀₀
— középfokú szakképesítéssel		7,1 ⁰ / ₁₀₀
— gimnáziumi végzettséggel		2,4 ⁰ / ₁₀₀
— fő- és felsőiskolai, ill. egyetemi végzettséggel		4,9 ⁰ / ₁₀₀

Sajnos, a legutóbbi népszámlálás adatai szerint, a Szerb Szocialista Köztársaság területén ma is 17,5⁰/₁₀₀-ot tesz ki az írástudatlanok száma. Ez

a helyzet szabadkai vetületben sem sokkal jobb: még mindig 19 300 lakosunk analfabéta, az alkalmazottak 20%-ának pedig nincs teljes általános iskolai végzettsége!

Bár 1961 (a legutóbbi felhasznált adatok ideje) óta több mint 10 év elmúlt, a helyzet ma 1974-ben sem lehet sokkal kedvezőbb, hiszen éppen ez az időszak a gazdasági migráció ideje, amikor tőlünk is elsősorban sok szakképzett és magas-szakképzettségű munkás és alkalmazott távozott külföldre.

A fejezetcím állításának bizonyítását (mégpedig azt, hogy a gazdasági élet fejlettsége elsősorban a lakosság képzettségétől függ) már korábban is megtette több neves tudós, mind a tőkés, mind pedig a szocialista országokban. Közülük talán csak a legkiemelkedőbbeket említsük!

E. Denison (USA) az 1929—1957-es időszakban, alapos kísérletezések eredményeképpen, megállapította, hogy az említett időszakban a munka termelékenységére sokkal többet hatott a képzettség, mint a technikai felszerelés és a foglalkoztatottak száma. Szerinte a tudomány ma már nem egyes emberek privilégiuma, hanem milliós tömegek sajátja. Ezzel magyarázható többek között az a tény is, hogy korunkban tízévenként kétszereződik meg az emberiség általános tudása.

H. Clarc (szintén USA) összehasonlítást végzett egyes országok életszínvonala között, s megállapította, hogy az életszínvonal kialakulásában nem a tőke jelenti a döntő tényezőt, hanem sokkal inkább az emberek képzettsége.

Egyes norvég tudósok megállapítása szerint az évenkénti 1%-os tőkebefektetés a termelést csak 0,2%-kal növeli, míg az ugyancsak évenkénti 1%-os befektetés az emberek képzésébe 1,8%-os nemzetjöveldmi emelkedést von maga után.

Sztrumilin szovjet tudós elemzése szerint a csak egy évig tartó írástanfolyam 30%-val képes növelni a termelékenységet. Amikor az analfabéták egy évig tartó betanítása a munkába 12—16%-os termelékenységnöveléssel jár, addig az ugyancsak egyéves iskoláztatás 2,6-szer magasabb termelékenységet jelent a betanított analfabéta-munkások eredményeivel szemben.

Nálunk Jugoszláviában mindezidáig nem végeztek ilyen irányú átfogó felméréseket. Persze, részleges felmérések és elemzések nálunk is voltak (főleg a nagyobb munkaszervezetekben), s azok eredményei nagyjában egyeznek az említett tudósok megállapításaival. Ez természetes is, hiszen a törvényszerűségek, függetlenül azok megállapítási heyétől, egyaránt és nagyjából hasonlóan hatnak mindenütt, kisebb variációkai az illető ország (vagy kisebb-nagyobb terület) sajátos történelmi és társadalmi tényezőinek hatására.

Nincs tehát okunk nem elfogadni ezeket a tudományos megállapítá-

sokat. Feladatunk inkább az, hogy hozzájuk igazodva igyekezzünk minél előbb változtatni a lakosság képzettségének színvonalán.

Ez a változás pedig — szervezetten, céltudatosan és mélyrehatóan — csakis az oktatási szükségletek alapos felmérése alapján valósulhat meg.

II.

Az oktatási szükségletek felmérése Szabadkán

Szabadka gazdasági élete — hasonlóan az ország számos kisebb-nagyobb városáéhoz — szinte napjainkig csak kereste önmagát. Ennek magyarázata sokrétű lehet:

— A mezőgazdasági lehetőségek sokáig elsősorban csak agro-jelleget adtak városunknak, s azt is eléggé egyoldalúan, hiszen a kitermelt gabonaművek mellett szinte csigalépéssel haladt a megfelelő feldolgozóipar fejlesztése;

— A gyáripár, felaprózottságánál és felszereltségénél fogva, sokáig nem volt képes komoly erővé válni, s ezért állandóan lemaradt az ország gigantikus és specializált vállalatai mögött. Íme az erre vonatkozó 1972-es szabadkai kimutatás!

IPARI MUNKASZERVEZETEK:

gyáripár	80 munkaszervezet
mezőgazdaság	24 munkaszervezet
erdészet	1 munkaszervezet
építészet	27 munkaszervezet
közlekedés és posta	25 munkaszervezet
kereskedelem	144 munkaszervezet
vendéglátóipar	26 munkaszervezet
kisipari tevékenység	31 munkaszervezet
vízvezeték és kanalizáció	4 munkaszervezet
összesen	352 munkaszervezet

— A foglalkoztatottak zöme megfelelő általános és szakmai képzettség nélkül végezte a munkát, amely munka — természetesen — nem adhattott sem mennyiségben sem pedig minőségben kurrens árut a hazai, még kevésbé a világpiacra.

Persze, valószínűen voltak városunk ilyen irányú gazdasági pangásának más okai is (ennek a feldolgozása a gazdasági szakemberek és esetleg a szociológusok feladata), mi mégis az említett hármat emeltük ki. Közülük

is a harmadik (a szakkáder-képzettség ill. képzetlenség) jelenti elsősorban a legnagyobb problémát, ugyanis az első két ok megszüntetése csakis éleslátású, jól képzett és a jövőben gondolkodó szakemberekkel érhető el. Más szóval: csakis a képzett munkásság képes belátni a gyáripari integráció, a specializálódás és a feldolgozó-ipart magába foglaló agro-komplexus megteremtésének szükségességét.

Foglalkozunk hát részletesebben a szakkáderek kérdésével!

A szabadkai Munkásegyletem, mint egyetlen átfogó és szerteágazó felnőttképző intézmény városunkban, már évek óta érzi munkásságában a szabadkai gazdasági élet összes problematikáját, és aránylag jó ideje meggyőződött már annak a hosszú időn át kialakult tanügyi gyakorlatnak a helytelenségéről, mely szerint az embereket „a tantermekben található padok száma” szerint vontuk (vagy nem vontuk) be a képzésbe, elhanyagolva az objektív társadalmi szükségleteket ezen a téren. Ennek a helytelen gyakorlatnak aztán — és ezt, sajnos, ma már igen jól érezzük — számos negatív következménye született, kezdve az egyes káderek szuperprodukcijától (pl. tanítók, adminisztratív személyzet, stb.) a bizonyos területeken jelentkező szakember-hiányig (az építkezésben, fém- és elektroiparban, stb.) és bizonyos mértékben az első két tényező eredményeképpen a külföldi munkavállalásokig, ezekkel párhuzamosan pedig a kultúra- és társadalom-politikai (mint „nem kifizetődő”) képzés elhanyagolásáig.

Hogy miért is alakult ki a fenti iskoláztatási, ill. általános oktató-nevelői gyakorlat (nemcsak nálunk, hanem szinte országszerte), annak számtalan objektív és szubjektív okát felsorolhatnánk. Ezen a helyen említsük talán a legkomolyabbakat:

1. Nagyon sok munkaszervezet éveken keresztül nem látta (vagy talán: nem látta előre), hogyan és milyen irányban fog beleilleszkedni a községi és nagyobb szervezeti (vajdasági, szerbiai, szövetségi) gazdaságpolitikába, hogyan szándékozik belátható időn belül új termékek gyártására áttérni, milyen káder-összetételt kíván majd ez a szükségszerű változás a technológiai folyamatban, stb. Mindez nem volt megtalálható munkaszervezeteink statútumában, s ennek magyarázataképpen a legtöbb vállalat részéről szinte semminemű hajlam sem mutatkozott a foglalkoztatottak rendszeres és tervszerű képzésére, átképzésére, szakképzettségének növelésére, azaz a permanens képzés megindítására.

2. A legtöbb munkaszervezet a könnyebb (és eredménytelenebb) utat ill. a pillanatnyi nehézségek mindenáron történő megoldását választva, egyrészt óriási összegeket adott ki egyes vezető szakemberek nem mindig legcélszerűbb fő- és felsőfokú iskoláztatására, másrészt pedig sokkal kevesebbet fordított a közvetlen termelők képzésére. Ez a képzés is a legtöbb esetben a néhány hónapos belső szakképzettség elismerésére irányult, s

a vállalat a legtöbb esetben ezzel meg is elégedett: a pillanatnyi szükségleteknek úgy-ahogy megfelelő betanított munkásokat kapott, de semmi mást! Ilyen szakkáderrel pedig nehezen lehet ma a jövőt tervezni.

3. Iskolarendszerünk számos, megoldatlan kérdése: az ifjúság és a felnőttek nem azonos képzési módja, a munkában történő állandó továbbképzés lehetőségeinek meg nem teremtése törvényerőjű rendeletekkel, a szakmunkásképző iskolákat végzett személyek továbbtanulási lehetősége a szakmában (pl. nálunk nincs még egyetlen főiskola, vagy egyetem sem, ahol a szakmunkás — nem mérnöki, hanem termelői szinten — magasabb képzettségre tehetne szert, de továbbra is munkás maradna!), a magas-szakképzettség megszüntetése iskolarendszerünkben, a kiképzés (osposobljavanje) rendszerének bizonytalan volta (pl. mely szakmában lehet erről szó, ennek a képzésnek a tartalma, terjedelme és kapcsolata horizontálisan is meg vertikálisan is iskolarendszerünkben) stb., stb.

4. Számos munkaszervezet csakis az iskoláskorú fiatalok képzésében és elhelyezésében látja a káderképzés megoldását, elhanyagolva a már munkában levők és értékes tapasztalatokkal rendelkező munkások helyzetét, jövőjét. Ehhez nagy mértékben hozzájárul egyes vállalati „hangadók” szubjektív állásfoglalása, mely szerint „nem a vállalat kötelessége az embereket iskoláztatni; miért nem tanultak annak idején; ha akarnak, tanuljanak, de ez ne hasson ki a munkára és a munkaszervezésre...” és így tovább!

5. A már szakképzettséget és magas-szakképzettséget elnyert munkások (elsősorban a tervezők, munkavezetők, újítással és racionalizálással foglalkozók) permanens képzésének rendszerbeli elhanyagolása. Márpedig ez néhány év múlva szinte ismét új szakképzettség elnyerésének kötelezettsége elé állíthatja a ma még „elismert” szakembereket.

6. Őnigazgatási társadalmi rendszerünk megkívánja minden polgárától, hogy — általános és szakmai tudása mellett — jártas legyen a társadalmi-politikai és gazdasági kérdésekben ugyanúgy, mint mondjuk a népvédelem helyes kialakításának problematikájában mind elméleti, mind pedig gyakorlati téren. Ma már eljutottunk arra a fokra, amikor az élet és munka területein nem a „szakembereké” a döntő szó, hanem a széles néptömegeké: a munkásoké, a helyi közösségek lakóié, a munkaszervezetek összes alkalmazottaié stb. A szakember szerepe, persze, továbbra is óriási: ő javasol, változatokat dolgoz ki és elképzeléseket ad a megoldásra vonatkozóan, a végő szó, a döntés joga és feladata azonban már mindannyiunk közös ügye. Amilyen módon és mértékben leszünk tehát képesek jelenünket és jövőnket tervezni, alakítani és formálni, olyan mértékben fogjuk annak gyümölcsét is élvezni. Ez pedig hazánk valamennyi polgárától megkívánja, hogy azok igenis szakemberek legyenek ezekben

a kérdésekben is. Ez a képesség nem születik meg önmagától: nagy gyakorlati és elméleti tudást igényel valamennyiünktől.

Sajnos, sokáig — noha ismertük ezeket a kívánalmakat — nem sokat tettünk a helyzet javítása érdekében, azaz világosabban: igenis elhanyagoltuk a társadalom-politikai, marxista és gazdasági képzést. Csak a JKSZ II. Plénuma, a Levél, az alkotmányfüggelékek voltak képesek megtörni a viszonylag hosszú ideig tartó pangást ezen a téren. Alig 1—2 évre tehető vissza az ilyen irányú képzés fokozottabb szorgalmazása. S ez a „megújódott” képzés ma is valóban azt adja-e, amire társadalmunknak, a munkásnak szüksége van?

7. Az általános népvédelem elve és gyakorlata ma már szerves részét képezi társadalmi valóságunknak. Minden jel arra mutat, hogy ezen feladatok megoldása érdekében — a viszonylag igen tartalmas eddigi munka mellett — még fokozottabb és rendszeresebb oktató-nevelő munkára van szükség mind az ifjúság, mind pedig a felnőtt lakosság körében.

8. A széles néprétegek, elsősorban pedig az aktív munkásság általános kultúrszínvonalának, kultúrigényeinek és kultúr-szükségleteinek kielégítési módja igen sok kívánalmat hagy maga mögött. Valahogy a világviszonylatban is tapasztalható anyagi javak iránti hajsza nálunk is — főleg az utóbbi időben — mind nagyobb méreteket ölt. Ez aztán magával vonja a gyermekek és az ifjúság nevelésének bizonyos méretű elhanyagolását (ill. annak csakis az iskolába-szorítását), a szép és nemes emberi érzelmek és értékek laposodását. Lassan már eljutunk odáig, hogy a lakások luxusberendezésénél (még ha az a giccsel is határos) és az áramvonalas személygépkocsiknál magasabb „kultúrigényeink” alig-alig jelentkeznek, ill. mindinkább háttérbe szorulnak. Pedig ez a vonal az emberek minden általános szellemi és kultúrértékeinek elidegenítéséhez vezethet.

Az iskolák tanterveiben mind kevesebb hely jut ezekre a kérdésekre; a vállalatok — ahol a munkások életüknek legalább egyharmadát élik le — ilyen irányú tevékenységre „nem érnek rá”, a hivatásos kultúrintézmények pedig csak tengődnek, s még az egyszerű újratermelést is alig-alig tudják biztosítani.

Valószínű, hogy ebben a kérdésben is előbb-utóbb kenyértörésre kerül sor, amikor majd a munkásság számon kéri a nehéz munka árán megteremtett „kultur-dinár” sorsát.

A néhány pontban kifejtett helyzetkép elegendő ahhoz, hogy benne alapos indikátorokat lássunk arra vonatkozóan, milyen irányban is kell az oktató-nevelő intézményeknek, elsősorban a felnőttképzéssel foglalkozóknak, tevékenykedniük, hogy igazolják a társadalom beléjük vetett bizalmát és a „különleges társadalmi érdekl” ellátott jelzőt.

Mindaddig, amíg a felsorolt problémák csak hipotetikus formában élnek, s nem nyernek konkrét igazolást is, fennáll annak a veszélye, hogy

a sok vita, érv és ellenérv mellékvágányra tereli figyelmünket, s egy lépéssel sem leszünk képesek közelebb kerülni a kérdések megoldásához. Ezt azonban fel kell mérni, tudományosan meg kell állapítani, tényekkel kell bizonyítani.

Ehhez a feméréshez fogott hozzá immár egy éve a szabadkai Munkásegyletem. A majdnem tíz hónapig tartó munka, összegezve és elemezve, sokszorosított könyvformában májusban került a szak fórumok és a munkaszervezetek elé az ezutáni tennivalók megállapítása végett.

III.

A felmérés területe, lakosság és módszerek

Az oktatási szükségletek felmérése a következő területeket ölelte fel:

1. általános iskolai képzés (a szakképzetlen, fél-szakképzett és részben a szakképzett munkások körében),
2. általános kultúrképzés (a munkások minden kategóriája körében),
3. eszmei-politikai (marxista) és gazdasági képzés (szintén a munkások minden kategóriája körében),
4. szakképesítés (a szakképzetlen és fél-szakképzett munkások körében),
5. főiskolai és egyetemi képzés (a szakképzett, magasan szakképzett munkások körében),
6. egyetemi és főiskolai továbbképzés (a közép-, ill. főiskolával rendelkező dolgozók körében) és
7. permanens képzés (a közép-, fő- és felsőfokú iskolai végzettség, ill. szakképzettséggel rendelkező dolgozók körében).

Úgy éreztük, s az eddigi felnőttképző tapasztalatok is azt bizonyítják, hogy ezek azok a területek, melyek kisebb-nagyobb mértékben a munkások tudatának központjában vannak, illetve, melyek mind társadalmi, mind pedig egyéni szempontból megalapozottak, szükségesek. A felnőttképző intézmények profiljának kialakítása során más oktatási igények is ismertté váltak; azok is tekintetbe vehetők, felmérhetők, ebben a felmérésben azonban nem kaptak helyet.

A felmérés módszerül a kérdőívet választottuk. A kétnyelvű kérdőíveket egyrészt egyéneknek szántuk, másrészt pedig a kiválasztott munkaszervezetek vezetőségeinek, hogy feldolgozáskor párhuzamosan lássuk a munkások egyéni véleményét és a munkaszervezet véleményét is.

Függetlenül a munkaszervezet profiljától 7 féle kérdőívet állítottunk össze, s azokra kértük meghatározott munkaszervezetekben, a véletlenszerűen kiválasztott munkások véleményét, még hozzá úgy, hogy egy-egy munkás átlagban három kérdőívre felelt.

A kérdőívek mellett néhány esetben (alig néhány munkaszervezetben) alkalmaztuk az interjú módszerét is, elsősorban az illető munkaszervezetek kaderszolgálatainak vezetőivel, a problémáról folytatott beszélgetés során.

Persze, a dokumentációk feldolgozásának módszerét is állandóan igénybe vettük munkánk során.

A femérést, terv szerint, a szabadkai község területén élő és munkálkodó 47 530⁴ munkásra kellett kiterjeszteni. Mivel azonban ez a szám igen nagy, az az elhatározás született, hogy minden valószínűség szerint elegendő ennek a létszámnak kb. 5—6 százalékát alapos felmérésnek alávetni, hogy lényegbelileg is, meg statisztikai elfogadhatóság szempontjából is hű adatokat kapjunk. Ez a szám persze csak akkor lesz reprezentáns, ha a lakosságnak megfelelő kategóriák valamennyien arányosan részt vesznek a felmérésben ill. az általánosításban.

Így jutottunk el ahhoz a megállapításhoz, hogy 41 különféle munkaszervezetben kell alapos felmérést végeznünk az itt dolgozó munkások legalább 10 százalékával, hogy az így kapott össz-létszám kb. azonos legyen az egész lakosság 5—6 százalékával, ugyanis a kiválasztott 41 munkaszervezet összesen 25.000 munkást alkalmaz.

Úgy véljük, nem kell felsorolni név szerint a kiválasztott munkaszervezeteket, elegendő csak megállapítani a következő arányt, mely szerint a munkaszervezeteket kiválasztottuk:

— gyáripár	12 munkaszervezet
— mezőgazdaság	2 munkaszervezet
— szolgáltatások	8 munkaszervezet
— kultúra, tanügy, egészségügy, társadalmi szolgáltatások stb.	19 munkaszervezet
	<hr/>
	összesen 41 munkaszervezet

A már említett kérdőíveket a 41 munkaszervezetből a következő számú munkás állította ki:

— az eszemei-politikai képzéssel kapcsolatban	2958 munkás
— a permanens képzéssel kapcsolatban	1701 munkás
— az egyetemi és főiskolai távhallgatással kapcsolatban	1458 munkás
— a szakképzésre vonatkozóan	1955 munkás
— a kultúrképzéssel kapcsolatban	2825 munkás
— az általános iskolai képzéssel kapcsolatban	626 munkás

Összesen tehát 11 523 kérdőív került a felmérők birtokába (ezenkívül még 325 személy is részt vett az anketírozásban, ezek azonban nem a kijelölt munkaszervezetek dolgozói, hanem munkanélküliek, s a Munkaközvetítő Intézet hozzájárulásával kapcsolódtak be a felmérésbe — az általuk kapott adatok külön feldolgozásra várnak). Az eszmei-politikai, valamint a kultúrképzéssel kapcsolatos kérdőívet minden kérdezett személy kiállította. Mivel ezek száma egyenként megközelíti a háromezretet, látható, hogy a kiválasztott 41 munkaszervezet munkásainak jóval több mint 10 százaléka vett részt a felmérésben.⁵

Érdeemes megismerni, persze csak nagy vonalakban, a felmérésben részt vett munkások legfontosabb jellemzőit!

A felmérésben 7910 férfi (68,64%) és 3613 nő (31,35%) vett részt — összesen 11.523 személy;

Életkor szerinti megoszlás:

17 éves korig	101 személy	(0,87%)
18—23 év között	1875 személy	(16,27%)
24—29 év között	2678 személy	(23,24%)
30—35 év között	2551 személy	(22,13%)

Lakóhely szerint:

falun élők	2620 személy	(22,73%)
városban élők	8204 személy	(71,19%)
válasz nélkül	699 személy	(6,06%)

A kérdezettek társadalom-politikai tagsága szerint:

a JKSZ tagja	596 személy	(5,17%)
a DNSZSZ tagja	390 személy	(3,38%)
a Szakszervezeti Szövetség tagja	3115 személy	(26,16%)
az Ifjúsági Szövetség tagja	732 személy	(6,35%)
más társ.-pol. szervezet tagja	113 személy	(0,98%)
több társ.-pol. szervezet tagja	3561 személy	(30,90%)
egyetlen társ.-pol. szervezetnek sem tagja	2651 személy	(23,00%)
válasz nélkül	465 személy	(4,03%)

A kérdezettek öngazgatási szervbeli tagsága szerint:

már volt öngazgatási szerv tagja	1241 személy	(10,76%)
jelenleg tagja valamely öngazg. szervnek	1286 személy	(11,16%)

nem tagja öngazgatási szervnek	6855 személy (59,48 ⁰ / ₀)
válasz nélkül	2141 személy (18,58 ⁰ / ₀)

A kérdőívek kiállításakor, a kérdezettek sok más személyi adataira vonatkozóan is kaptunk feleletet (munkakor szerinti megoszlás, személyi jövedelem magassága, családtagok száma, stb.), így az adatok feldolgozásakor mód nyílt azokat a legkülönbözőbb kapcsolatokban vizsgálni.

36—41 év között	1820 személy (15,79 ⁰ / ₀)
42—47 év között	1406 személy (12,20 ⁰ / ₀)
48—53 év között	665 személy (5,75 ⁰ / ₀)
54 éven felül	228 személy (1,97 ⁰ / ₀)
nem tüntette fel életkorát	199 személy (1,72 ⁰ / ₀)

(Amint látszik, az életkor szerinti megoszlás igen kedvező volt a felmérés számára, ugyanis andragológiai szempontból éppen a 25—40 éves felnőttek — és ezek száma volt a legnagyobb — jelentik a legmegfelelőbb korhatárt a képzésre.)

Szakmai végzettség szerinti megoszlás:

egyetemi végzettséggel	528 személy (4,58 ⁰ / ₀)
főiskolai végzettséggel	565 személy (4,90 ⁰ / ₀)
középfokú képzettséggel	1918 személy (16,64 ⁰ / ₀)
elemi iskolai végzettséggel	463 személy (4,01 ⁰ / ₀)
elemi iskola nélkül	183 személy (1,58 ⁰ / ₀)
magasfokú szakképesítéssel	1039 személy (9,01 ⁰ / ₀)
szakképzett munkások	3425 személy (29,72 ⁰ / ₀)
félszakképzett munkások (teljes elemivel)	1006 személy (8,73 ⁰ / ₀)
félszakképzett munk. (teljes elemi nélkül)	1164 személy (10,10 ⁰ / ₀)
szakképzetlen munkások (teljes elemivel)	504 személy (4,37 ⁰ / ₀)
szakképzetlen munk. (teljes elemi nélkül)	518 személy (4,49 ⁰ / ₀)
válasz nélkül	210 személy (1,82 ⁰ / ₀)

A kérdezettek munkában levő funkciója szerint:

bizonyos funkciókkal	1514 személy (13,13 ⁰ / ₀)
munkahelyi funkció nélkül	6602 személy (57,29 ⁰ / ₀)
válasz nélkül	3407 személy (29,56 ⁰ / ₀)

IV.

A felmérés eredménye

A felmérés során számos fő- és részletkérdésre, néha az okokra is feleletet kaptunk. Ezen a helyen csak a központi jelentőségű problémákra igyekszünk feleletet adni, vagyis arra, vajon vannak-e egyáltalán oktatási szükségleteik a kérdezetteknek, s ha igen, azok milyen irányúak.

1. *A permanens képzéssel* kapcsolatban arra a kérdésre, hogy ha az egyes tudományok területéből kiemelkedő szakemberek időről-időre előadásokat tartanának, milyen lenne az érdeklődés, a következő összesített képet kaptuk:

biztosan részt vennék rajta	571 személy (33,57%)
valószínűen részt vennék rajta	600 személy (35,27%)
ingadoznék	116 személy (6,82%)
valószínűen nem vennék részt	66 személy (3,88%)
biztosan nem vennék részt	68 személy (4,00%)
nem tudom	127 személy (7,47%)
válasz nélkül	153 személy (8,99%)

Amint látjuk, a kérdezettek 68,84%-a (tehát majdnem háromnegyed része) igenlő feleletet adott. Ezt a tömegesen jelentkező óhajt annál is komolyabban kell tudomásul vennünk, mivel egyrészt az ilyen irányú képzésben nem nagyok a tapasztalataink (ha volt is bizonyos munkakörökön belül eddig állandó, a „világszínvonalal” lépést tartó, permanens képzés, az csak kimondottan néhány kimagasló szakemberre vonatkozott, a termelő munkásokra szinte egyáltalán nem), másrészt pedig a feleletet adók tudatában voltak annak, hogy az ilyen képzés nem ad újabb „papírt”, hanem csakis a termelés minőségében fogja gyümölcsöztetni a befektetett munkát.

Igen érdekesek azok a konkrét tárgykörök, melyeket maguk a kérdezettek javasolnak a különféle szakmákban történő permanens képzéssel kapcsolatban. Látszik belőlük, hogy a munkások igenis komolyan érdeklődnek minden új technikai, technológiai megoldás iránt, ami előbbre vinné, gazdaságosabbá és világviszonylatban is elfogadhatóbbá tenné a termelést.

Érdemes megemlíteni, hogy ilyen irányú szervezett, permanens képzés már ezidáig is folyt néhány szabadkai munkaszervezetben, a lehető megoldások mindkét formájában: csoportosan is, meg egyénileg is. A kimondottan „nem”-mel felelők egy része valószínűen ezért is adott ilyen választ, mert inkább híve az egyéni úton történő továbbképzésnek. Az ilyen

irányú gyakorlatot mindenképpen el kell ismernünk, sőt segítenünk is kell, különösen, amikor sajátos tudományos munkáról van szó, főleg a kutatások ill. a szűkebb körű specializálódás esetében (pl. a kórház, a Közgazdasági Fakultás, a „Sever”, stb. esetében).

2. Az *eszmei-politikai képzés* iránt is meglepően nagy a kérdezettek érdeklődése, bár az összesített pozitív óhajok ill. kívánságok itt még mindig nem adnak kielégítő képet (57,64%). Számolnunk kell azzal, hogy az ilyen irányú képzés szükségességéről hosszú éveken keresztül „felülről” jött indítványokkal, kissé kampányszerű „ezt is meg kell csinálnunk” módon akartuk meggyőzni a munkásokat — és az eredmény sohasem volt kielégítő. Az öngazgatási szervek erősödésével, a mind nagyobb számú termelőmunkás állandó és folyamatos bevonásával ezeknek a szervezeteknek a munkájába ill. mind a gazdasági, mind pedig a társadalom-politikai élet minden problémájának a megoldásába, az azokról való döntésekbe, maguk a munkások bizonyosodtak be arról, hogy alapos eszmei-politikai képzettség nélkül nem lehetnek körültekintő, jobb és szebb holnapot építő öngazgatói ennek a társadalomnak. Ez pedig óriási haladás! Ezzel a tudatosodási folyamattal magyarázható, hogy ma már nem könnyű a felnőttképző intézményeknek olyan munkaformákat és programokat megalkotni, melyek funkcionálisak is, általánosak, de ugyanakkor specifikusak is, s pillanatnyilag valóban kiegészítik egyrészt a tornyosuló igényeket, másrészt pedig a sokszor igen heterogén összetételű oktatási csoportok lehetőségeit.

Ha ma még egyáltalán említeni lehetne olyan képzési formát, ahol a tanulmányok bizonyos fokának befejezésével állíthatnánk, hogy utána valóban sokáig nem sok tennivalónk lesz az elsajátított tudás pótlása terén, ezt semmiféleképpen sem tehetnénk meg az eszmei-politikai képzésnél. Mert — legyen szó akár a legmagasabb fokú ilyen irányú képzésről is — a ma megtanult tényanyag a szó szoros értelmében holnap már hiányos, esetleg egyoldalú lesz, s annak pótlása elkerülhetetlen.

Íme az összesített feleletek aránya arra a kérdésre, hogy a kérdezettek érdekelve vannak-e saját eszmei-politikai továbbképzésükben!

nagyon érdekelt	344 személy (11,63%)
érdekelt	1361 személy (46,01%)
igenis, nem is	631 személy (21,33%)
nem vagyok érdekelt	264 személy (8,92%)
egyáltalán nem vagyok érdekelt	123 személy (4,16%)
válasz nélkül	235 személy (7,94%)

3. Ami a *szakképesítésre* vonatkozó igényeket és szükségleteket illeti, megállapíthatjuk, hogy — az elmúlt néhány év tapasztalatai alapján —

magasabb pozitív százalékszámra számítottunk (jelen esetben ez „csak” 54,74%). Persze, számolnunk kell azzal, hogy egyrészt változott általános felfogásunk a néhány évvel ezelőtt még a mindig első helyen említett mindenároni „diplomaszerzés” terén, másrészt pedig — számos intézmény hozzájárulásával — bizonyos mértékben javult is a foglalkoztatottak szakmai struktúrája (ifjabb generációk megjelenésével, a már munkában levők szakmai kiképzésével).

Az említett összesített adatban benne van minden fokozatú szakmai továbbképzési óhaj ill. szükséglet (kezdve a még mindig igen népszerű „belső” szakképesítéstől, a kiképzésen, majd közép és főiskolai képzésen át egészen a tudományos fokozatok elnyeréséig), de benne található minden emberi emóció, vágy, talán sokaknál soha be nem teljesülő homályos továbbhaladási ambíció is.

Ezt az adatot egyelőre még nem sikerült összehasonlítanunk az egyes munkaszervezetek tényleges helyzetével és valós szükségleteivel. Hisszük, hogy e két adat között nagy eltérések lesznek.

Nem célja ennek az írásnak boncolgatni a már munkában levők szakképesítésével kapcsolatos pillanatnyi helyzetet és az azzal járó száz meg száz problémát, de kénytelenek vagyunk rámutatni arra, hogy éppen a sok tisztázatlan kérdés jelenti mind a munkaszervezeteknek, mind pedig az egyéneknek a legkomolyabb akadályt a helyzet mielőbbi tisztázása terén. Mert, lényegében, mit kap az a munkaszervezet (és azon belül az érdekelt személy), ahol a most érvényben levő személyi jövedelmekre vonatkozó társadalmi megállapodás „miatt” 1—2 hónapos ún. belső szakképesítési tanfolyamokat szerveznek, csakis azért, hogy bizonyos százalékkal növelhessék az egy feltételes munkásra járó személyi jövedelem határát? Hiszem, hogy nem sokat.

Egy másik probléma az, hogy még mindig nem határoztuk meg tartományi rendelkezéssel, melyek azok a szakmák, amelyeknél érdemes, lehetséges és ajánlatos belekezdeni a munkások aránylag rövid ideig tartó képzésébe, s melyek azok, ahol ennek semmi értelme nincs. Márpedig, mindezek a kérdések tisztázása nélkül, valamint a munkaszervezetek pontos és munkahelyekre részletezett fejlesztési terve hiányában nem sok hasznát vesszük az igen sokat mondó oktatási szükségletek feltárásának. A meglehetősen rászoruló szabadkai gazdasági élet azonban elsősorban munkásai szakképzettségének növelésével léphet előre (hiszen csak a szabadkai község munkaszervezeteiben 13 794 szakképzetlen munkás dolgozik, ez pedig a foglalkoztatottak 29 százaléka!). Hisszük, hogy ezt a problémát csak társadalmi megegyezéssel tudjuk helyes mederbe terelni, mely megegyezést az érdekelt munkaszervezeteknek és a felnőttképző intézményeknek kell megalkotniuk.

4. Társadalmi valóságunk egy másik eléggé tisztázatlan oktatási for-

máját képezi az *általános kultúrképzés*. Illetve: talán ezen a téren találkozunk a legnagyobb elhanyagoltsággal, szervezetlenséggel, ésszerűnek nem éppen mondható és nem nagy tömegeket mozgató tevékenységgel. Iskoláink, ahonnan az ilyen, vagy olyan fokozatú munkásság kikerült, tantervükben és programjaikban nem éppen dicsekedhetnek a rendszeres alapkultúra, általános emberi kultúra fejlesztési lehetőségeivel (az egészségügyi, lakás-, közlekedési, munka-, művészeteket ápoló, rekreációs, stb. kultúra hiányára gondolunk elsősorban), a munkaszervezetek többségében pedig ezzel kapcsolatban olyan felfogás uralkodik, hogy ez elsősorban az emberek magánügye, ill. bizonyos mértékben a szakszervezeti csoportok sokszor Don Quijoté-i problémája (ti. az, hogy járnak-e az emberek színházba, olvasnak-e irodalmat, élvezik-e és teremtik-e környezetükben a szépet stb.). Nem szándékom szembeállni azzal az általam is helyesen tartott felfogással, miszerint nálunk nem adni kell a munkásságnak a kultúrát, mert hiszen az az övé, csak azt szeretném ezzel kapcsolatban leszögezni, hogy vannak abban a kultúrában bizonyos általános tények és alapelvek, melyeket születésünkkor nem hozunk magunkkal, s melyeket eszerint valahol rendszeresen el kell sajátítanunk, hogy aztán (ill. párhuzamosan is) újabb és újabb igényeink, szükségleteink alakuljanak ki. Ha az általános kultúra hiányáról szóltam, elsősorban erre gondoltam.

Csakis a fenti módon végezhetünk generalizációt az oktatási szükségletek felmérésében kapott — több esetben nagyon gyenge képet festő — helyzetről. Szolgáljon alátámasztásképpen néhány adat a felmérésből!

- A 37 munkaszervezeti káderosztálytól kapott válasz szerint csak 6 munkaszervezetben vannak meg a feltételek az általános kultúr-munkára, 4-ben részben vannak meg, 27-ben pedig „erre nincsenek feltételek”;
- A 2825 anketírozott személy közül csak 287-en olvasnak szépirodalmi műveket; 1526 személy „Szívesen olvasna, de nincs ideje”; 255 kérdezett „nem szeret olvasni”; 757 pedig „egyáltalán nem olvas semmit” (mellékesen jegyezzük meg, hogy a 287 olvasó legtöbbször a bűnügyi regényeket szereti olvasni);
- A 37 munkaszervezet egyikében sincs egyetlen személy sem hivatásból megbízva azzal, hogy a munkaszervezet munkásainak kultúr-életén tevékenykedjék stb., stb.

Különben arra a kérdésre, hogy ha széles körű lehetőség nyílna a sokoldalú kultúrtevékenységre és képzésre a munkaszervezeten belül, bekapcsolódnának-e abba, a kérdezettek 42,69 százaléka adott pozitív választ, 23,47%-a nem válaszolt a kérdésre, s csak 10,05%-a veti el kategorikusan ezt a lehetőséget.

Tartományi viszonylatban most van folyamatban a kultúrtevékenységről szóló társadalmi megegyezés szövegének a megvitatása. Reméljük, hogy az lényegesen változtatni fog a jelenlegi helyzeten, s institucionálisan és szervezeten ad majd lehetőséget a különféle oktatási és kultúr-intézményeknek a munkaszervezeteken belüli hathatósabb tevékenységre.

5. A főiskolai és egyetemi képzés szükségleteit külön mutatta ki a felmérés a közép- és főiskolai fokozatú szakkaderekre, külön a szakképzett ill. magasan szakképzett munkásokra vonatkoztatva.

Ilyen irányú gyakorlata és tapasztalata városunknak is van, hiszen csak az utóbbi évek során több mint 350 ember diplomált ilyen úton valamelyik egyetemen ill. főiskolán, köszönve azt többek között annak, hogy a Munkásegyletem megszervezte számukra a módszeres továbbtanulási lehetőségeket, kapcsolatba lépve az ország igen távoli vidékein működő egyetemekkel is (Niš, Szarajevó, régebben Rijeka, stb.)

Mivel városunk főiskolai és egyetemi hálózata még mindig igen szegényes, ez az oktatási forma a jövőben is még hosszú ideig szükséges lesz. Különböző bizonyítják a felmérés adatai is, hiszen a közép- és főiskolával rendelkező kérdezettek 37,65%-a nyilatkozott úgy, hogy tovább akarja folytatni tanulmányait. Öröndetes tény az, hogy a szakképzett és magasan szakképzett anketírozott munkások közül is 36,45% szeretne továbbtanulni (mellékesen jegyezzük meg, hogy ezek nagy része időközben már látogatja is azokat a féléves tanfolyamokat, melyeknek célja a munkásiskolát végzett személyek alapos elméleti felkészítése a főiskolai tanulmányok sikeres végzésére). Kellemes adatként szolgálhat ezen a helyen az a tény, hogy a munkások főiskolai ill. egyetemi továbbtanulásával kapcsolatban a munkaszervezetek többsége is megadja a „legmesszebbmenő” támogatást.

6. Ebben a rövid bemutatásban készakarva hagytuk az utolsó helyre az *általános (elemi) iskolai képzéssel* kapcsolatos felmérési eredményeket. Ugyanis, szeretnénk hinni azt, hogy most már valóban csak átmeneti jellegű és szinte belátható ideig tartó problémája ez városunknak. Igaz, különféle okokból kifolyólag, szinte a felszabadulástól kezdve alig változott nálunk akár az írástudatlanok, akár pedig a nem teljes elemi iskolai végzettséggel rendelkező személyek száma, de az is tény, hogy községünk területén főleg az utóbbi 6—8 év alatt több mint 10 000 felnőtt fejezte be a teljes elemi iskolát, s nap mint nap érezhetően csökken az erre a képzésre rászorulóknak száma. Ugyanakkor szinte megszűntnek tekinthetjük az állandó „utánpótlás” eddigi legkomolyabb forrását azzal, hogy az általános iskolák már két éve kötelesek gondot viselni a gyermek iskoláztatásáról, egészen a tanuló 17 éves koráig.

Mégis, még ma is több mint 6000 ilyen iskolai végzettség nélküli személy dolgozik a község munkaszervezeteiben (a legutóbbi népszámlálás

községünk területén 19 297 elemi iskolai végzettség nélküli felnőtt személyt mutatott ki).

A felmérésben részt vett 41 munkaszervezetben összesen 627 olyan személynek kértük ki a véleményét, akik koruknál és munkahelyüknél fogva alkalmasak (talán: kötelesek is) lennének az általános iskola elvégzésére. Közülük 223-an (35,57%) jelentették ki, hogy szándékukban áll ezt hamarosan megtenni; 289 kérdezett (46,09%) „nem”-mel válaszolt, 115-en pedig (18,34%) semmilyen választ nem adtak.

Társadalmi vonatkozásban nagyon meglepő az utóbbi két kategória válasza, hiszen ez majdnem azt jelenti, hogy az érdekeltek kétharmada nem látja szükségét még az elemi iskola befejezésének sem. Igaz, ezek az idősebb(?), 30—40 év közötti, nagyon alacsony munkabeosztású és személyi jövedelmű munkások. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az egész társadalomnak, de elsősorban az illető munkaközösségeknek ebbe egyszerűen csak bele kell nyugodniuk. Semmivel sem magyarázható az a tény, hogy ezek a munkások közül sokan kijelentik: ők a munkaszervezettől ilyen irányban semminemű támogatást nem kapnak.

Joggal tehetjük fel a kérdést, hogy öngazgatási szocializmusunk, ahol az ember a legnagyobb érték, megengedheti-e, eltűrheti-e egyes emberek ilyen háttérbe szorítását, csakis azért, mert „annak idején” azoknak — ki tudja, hány ezer és ezer okból kifolyólag — nem volt módjuk még elemi iskolába se járni?

7. Összegezve az oktatási szükségletek felmérése alapján kapott adatokat, a következő rangsort kapjuk az említett képzési módokkal kapcsolatban:

1. helyen áll a permanens képzés 68,84%-os igénnyel,
2. helyen áll az eszmei-politikai képzés 57,64%-os igénnyel,
3. helyre a szakképesítés került 54,74%-os igénnyel,
4. helyen az általános kultúrképzés áll 42,69%-os igénnyel,
5. helyen áll a közép- és főiskolával rendelkező dolgozók főiskolai, ill. egyetemi képzése 37,65%-os igénnyel,
6. helyet foglalja el a szakképzett munkások főiskolai és egyetemi képzése 36,48%-os igénnyel, s
7. helyre került az általános iskolai oktatás 35,57%-os igénnyel.

V.

Befejező általánosítások

1. Tekintettel arra, hogy ez a felmérés volt az első ilyen jellegű próbálkozás városunk munkaszervezeteiben, tudatában vagyunk az egész munka

hiányosságainak is: a felmérés aránylag igen kisszamú embert ölelt fel (a lakosság 5—6 százalékát), túlságosan általános és így nem ad képet az egyes munkaszervezetek konkrét tennivalóiról az oktatás terén.

2. A felmérés során beigazolódott, hogy munkásaink igenis érdekelve vannak a képzés minden formája iránt, s az arra hivatottaknak kell megtalálniuk a legmegfelelőbb módokat a szükségletek mielőbbi kielégítésére.

3. Mivel az oktatási szükségletek nagyban függenek az érdekeltek élet- és munkakorától, az eddigi szakképzettség fokától, a munkás munkaszervezeti funkciójától, a személyi jövedelem nagyságától, számos családi lehetőségtől, az egyének társadalom-politikai aktivitásától, a munkaszervezet távlattervétől stb., a további konkrét felméréseknek olyan irányban kell haladniuk, hogy a munkaszervezetek minden egyes munkásáról pontos felmérési adataink legyenek (mint amilyet a Munkásegyletem párhuzamosan ezzel a felméréssel elkészített a „Zorka” számára).

4. A felnőttképző intézményeknek (nemcsak a Munkásegyletemre gondolunk itt), a kapott adatok alapján, minél előbb hozzá kell fogniuk az oktatási szükségletek valóra váltásához, amit persze alapos, komoly és körültekintő andragógiai előkészületeknek kell megelőzniük.

Szabadka, 1974 augusztusa

Jegyzetek

- ¹ Jaccard, Neophodnost investiranja u ljude (fordítás), „Univerzitet danas”, Beograd, 5/1965, 22. old.
- ² Statistički godišnjak Jugoslavije, 1962. 57. old.
- ³ Dokumentacioni materijal Saveznog zavoda za statistiku, Bgd., 1962.
- ⁴ A szabadkai Munkaközvetítő Intézet jelentése az 1973. év aktív dolgozóiról a község területén
- ⁵ A felméréssel kapcsolatos összes adatot Milenko Smiljanić, diplomált szociológus „Istraživanje obrazovnih potreba u opštini Subotica” című, a szabadkai Munkásegyletem 1974-ben kiadott, munkájából merítettem.

Rezime

Društveno-ekonomska potreba obrazovanja odraslih
(na osnovu jednog istraživanja)

I — Stepen obrazovnosti radnika uslovljava stepen ekonomskog razvitka

Treća privredna revolucija (korišćenje atomske energije, automatizacija) neminovno zahteva od svih zemalja da obavezno vode računa o stalnom, svestranom i temeljnom obrazovanju svojih radnih ljudi. Zbog toga je danas ustaljena praksa da se stepen pismenosti u širem smislu izjednačava sa stepenom ekonomskog razvitka jedne zemlje — i obratno.

Savezna skupština u svojoj nedavno izdatoj „Rezoluciji” potencira i kod nas problem obrazovanja ljudi, ističući da svi činioци „... treba da u buduće sistematski i usklađeno razvijaju permanentno obrazovanje uz rad...”

Iako smo nezadovoljni momentalnom obrazovnom strukturom naših radnih ljudi, moramo istaći ogroman napredak u tom pogledu naročito poslednje 2—3 decenije (dok je broj nepismenih u Jugoslaviji 1921. g. iznosio 50%, 1931. g. 44%, dotle se taj broj 1959. g. smanjio na 25,4%, a 1961. g. na 19,7%; slična je situacija i u pogledu stručnosti naših radnih ljudi).

Opšta i stručna obrazovanost naših radnika još ni danas nije na potrebnom nivou. Poznavajući naučna dostignuća američkih (E. Denison, H. Clarc), norveških, sovjetskih (Strumilin) i drugih naučnika u dokazivanju vrednosti obrazovanja na polju unapređenja proizvodnog procesa, i naša zajednica mora što pre uticati na izmenu obrazovne strukture naših radnih ljudi.

II — Istraživanje obrazovnih potreba u Subotici

Subotička je privreda sve do zadnjih vremena samo tražila sebe: bila je rasparskana, jednostrana i relativno nerazvijena. Pitanja stručnosti zaposlenih kadrova nisu sistematski i permanentno rešavana. Zbog nepostojanje čvrstih razvojnih planova u radnim organizacijama stručno, opšte-kulturno, idejno-političko i permanentno obrazovanje radnika je vršeno stihijski, neracionalno. Toj su situaciji doprineli, nesumnjivo, i nereseni problemi u našem školskom sistemu.

Radnički univerzitet u Subotici je pre godinu dana otpočeo istraživanje obrazovnih potreba zaposlenih radnika u našoj opštini, sa ciljem da bi u buduće svoj rad mogao tako organizovati da to najviše odgovara zaposlenim radnicima naše zajednice.

III — Predmet istraživanja, populacija i metode

Predmet: potrebe na polju osnovnog, opšte-kulturnog, stručnog, idejno-političkog i permanentnog obrazovanja kao i vanrednog studiranja zaposlenih.

Populacija i uzorak: od 47.530 zaposlenih radnika konkretno ispitivanje potreba da se izvrši na oko 5—6% ovog broja u 41 radne organizacije.

Metode: anketa, intervju i analiza dokumentacija.

U izboru uzroka u 41 radne organizacije vođeno je računa o zastupljenosti svih kategorija populacije sa svim svojim bitnim karakteristikama (pol, starost, godine službe, stručnost, funkcije u proizvodnji i samoupravljanju, društveno-politička angažovanost, lični dohodak, itd.).

IV — Rezultati istraživanja

1) U vezi permanentnog obrazovanja 68,84% anketiranih želi biti uključen u sve vidove tehničkog i tehnološkog napretka proizvodnje, uz pomoć stalnog i sistematskog obrazovanja. Permanentno obrazovanje mora da se odvija i institucionalno i pojedinačno-individualno.

2) 57,64% anketiranih radnika se izjasnilo za potrebe raznih vidova idejno-političkog (marksističkog) obrazovanja s ciljem da u svakom pogledu što pre postanu dobri samoupravljajući čitavog našeg društva.

3) Stručno obrazovanje je još i danas vrlo aktuelno među zaposlenima. To dokazuje broj radnika (54,74%) koji žele steći odn. upotpuniti svoju stručnu spremu.

4) Iako je momentalno najnesistematičnije i najneefikasnije opšte-kulturno obrazovanje, 42,69% anketiranih želi da se uključi u taj vid obrazovanja, prvenstveno unutar svojih radnih organizacija, koje dosada u tom pogledu nisu mnogo uradile.

5) Vanredno studiranje na višim i visokim školama, fakultetima je vrlo popularno kako među službeničkim kadrom (37,65%) tako i među kvalifikovanim i visokokvalifikovanim radnicima (36,45%).

6) U vezi sa osnovnim obrazovanjem zaposlenih procenat zainteresovanih radnika je najmanji (35,57%); iz nepoznatih razloga (a razlozi često leže kako u stavovima radnih organizacija tako i radnika) 46,09% za ovo obrazovanje potencijalnih radnika „nije” zainteresovano.

V — Završna uopštavanja

Pošto je ovo istraživanje bilo dosta uopšteno, dalja istraživanja treba nastaviti konkretno za pojedine radne organizacije. O obrazovnim željama svakog zaposlenog radna organizacija mora imati detaljnu sliku, tako će se moći individualne želje i zajedničke potrebe najsretnije objediniti.

Institucije za obrazovanje odraslih (ne samo Radnički univerzitet) moraju što pre svoju obrazovnu-vaspitnu delatnost tako organizovati da bi time maksimalno mogli udovoljiti zahtevima zaposlenih odn. čitave naše zajednice.

Summary

Socio-economic necessities of adult education
(Based on an investigation)

I. Economic Development Conditioned by The Level of Education

The third economic revolution (use of atomic power, automation) imposes upon all countries the necessity of paying continuous and great attention to versatile and thorough education of workers. Today, the degree of education is generally compared to the degree of economic development of a country. In a recent resolution of the Federal Assembly the problem of adult education is being

emphasized: „...in future all workers engaged in the production should be systematically and harmoniously educated.”

Although the present level of education in this country is not satisfying, great progress has been made in the last two, or three, decades. The rate of illiterate persons in Yugoslavia was 50% in 1921, 44% in 1931. In 1959 the rate was reduced to 25,4% and in 1961 to 19,7%. The percentage of the skilled labour was similar to that of literacy.

The level of general education and specialization among the workers in this country is still not satisfying. American (E. Denison, H. Clarc), Norwegian, Soviet (Strumilin) and other authors have clearly shown that any advance in the process of production is dependant on the level of education among workers. It is quite evident that the education of the working people in this country must be raised to a higher level.

II Investigation of Educational Needs in Subotica

Until recently the authorities in Subotica were concerned with internal problems of the development of industry which had been characterized by fragmentation, one-sidedness and relative underdevelopment. No systematic attention was being paid to professional training. Since there existed no firm plans for the development of professional and ideological training, the education of workers was unsystematic and uneconomical. This was largely due to the unsettled problems of the total educational system.

In 1973 the Centre for Adult Education in Subotica started an investigation in the educational needs of workers in this community. The main objective of the project was to establish criteria which would help organize the adult education programmes that would best meet the needs of the workers employed in that community.

III Objectives, Population, Methods

The Objective: the objective of the project was to examine the needs for elementary, general, cultural, professional, ideological and political education of workers. It was also necessary to examine the possibilities of part-time college education of workers.

Population and Sample: In Subotica there were 47,530 workers employed in the working collectives at the time when the investigation was carried out. Five to six percent of the total number of workers, working in 41 collective, were examined.

Methods: questionnaires, interviews, analysis of material.

When choosing the sample it was necessary to include in it representatives of all categories of population with all essential characteristics (sex, age, length of service, specialization, position, engagement in selfmanagement, socio-political engagement, income, etc.).

IV Results of Investigation

(1) 68,84% of those polled wanted to take part in all forms of the permanent and systematic education, the result of which would be technological progress. This kind of education should include both institutional and individual work.

(2) 57,64% recognized the need for ideological and political education (based on Marxism), the aim of which is to enable workers to take part in self-management on a larger and more effective scale.

(3) The needs for professional training are still great among the workers. This was proved by the fact that 54,74% of the workers wanted to improve their qualifications.

(4) The general education of workers has been least systematic and least effective. Still 42,69% of those polled would like to join courses in general education, primarily within the frames of their working organizations. So far nothing has been done to promote this kind of workers' education.

(5) Part-time college education is very popular both among skilled workers (36,45%) and office employees (37,65%).

(6) A large portion of unskilled workers lacks even the elementary education. Still, 46,09% of such workers were „not interested” in acquiring it. The reasons for this are not easy to determine, but some are to be found both in the workers themselves and in their working organizations.

V Conclusion

The character of the present investigation has been very general. Further and more detailed investigations should be carried out by individual working organizations. Special attention ought to be paid to each worker so that the common needs might meet individual desires.

Institutions for adult education (not only workers' universities) ought to organize their activities in such a way that both workers' wishes and common needs can be satisfied.